

Cheb | 700 let s Českým královstvím

1322–2022

Výstava replik českých korunovačních klenotů

U příležitosti 700. výročí
připojení Chebska k Českému království

Ausstellung von Repliken Böhmischer Kronjuwelen

anlässlich des siebenhundertjährigen Jubiläums
des Anschlusses von Egerland an das Königreich Böhmen

4.–11. 9. 2022
9.00–19.00

**Kostel sv. Kláry v Chebu
Klarakirche in Eger**

Františkánské náměstí 85/5

Text byl použitý se souhlasem Správy Pražského hradu.
Dostupný na: <https://www.hrad.cz/cs/prazsky-hrad-pro-navstevniky/ostatni/korunovacni-klenoty-10202>

Text benutzt mit Erlaubnis der Verwaltung der Prager Burg.
Zu beziehen in: <https://www.hrad.cz/cs/prazsky-hrad-pro-navstevniky/ostatni/korunovacni-klenoty-10202>

Turistické infocentrum Cheb

infocentrum@cheb.cz
Tel.: +420 354 440 303
www.tic.cheb.cz
www.ehd.cheb.cz

České korunovační klenoty

Soubor Českých korunovačních klenotů tvoří Svatováclavská koruna s čepičkou, poduškou a pouzdrem, královské jablko s pouzdrem, královské žezlo s pouzdrem a korunovační roucho.

Svatováclavská koruna

Klenot zhotovený ze zlata vysoké ryzosti (21–22 karátů), zdobený drahými kameny a perlami – je v korunovačním souboru nejstarší. Váží téměř dva a půl kilogramu, i s křížkem je vysoká 19 cm, v průměru má rovněž 19 cm a každý ze čtyř dílů členky měří 14,5 cm. Ke své korunovaci v roce 1347 ji dal zhotovit Karel IV., poté ji věnoval prvnímu patronu země sv. Václavovi a zanechal ji, jako korunu státní, ke korunovaci dalších českých králů, svých nástupců na českém trůně. Snad až do konce svého života (1378) ji však nechával upravovat a doplňovat nejvzácnějšími drahými kameny, jež se mu podařilo získat. A tak se koruna vyvíjela do své konečné současné podoby.

Svým tvarem navazuje na předcházející koruny Přemyslovců i králů francouzských. Má podobu členky ze čtyř dílů, z nichž každý vrcholí velkou lilíí. Díly jsou nahoře propojeny dvěma oblouky, na nichž jsou připevněny ozdoby staršího šperku (členky nebo pásu). Na vrcholu koruny, kde se oblouky kříží, je umístěn zlatý křížek se safírovou kamejí, drahokamem zdobeným rytinou. Na koruně je celkem 19 safírů, 44 spinelů, 1 rubelit (dodávána chybně považován za rubín), 30 smaragdů a 20 perel.

Podle příkazu Karla IV. měla být nová královská koruna trvale uložena ve Svatovítské katedrále. Ale už první Karlův nástupce, jeho syn Václav IV. zřejmě počátkem 15. století dal korunovační klenoty převézt na hrad Karlštejn, kde měly být v neklidných dobách sporů o vládu lépe chráněny. Od těch dob se místo jejich uložení mnohokrát změnilo, obvykle za politických nepokojů, bojů o český trůn a válečného nebezpečí. Bouřlivé 17. století přineslo dramatický osud i korunovačním klenotům. Místo uložení měnily mnohokrát. Na čas se ocitly opět ve Svatovítském chrámu, pak v úradě Desek zemských, pak na Staroměstské radnici. V dobách ohrožení Prahy našly úkryt i v Českých Budějovicích.

Trvalejší místo jim určil panovnický rod Habsburků ve Vídni, kde zůstaly téměř do konce 18. století. Ale ať byly uloženy kdekoliv, na Karlštejně nebo ve Vídni, ke královské korunovaci byly vždy převáženy do Čech, na Pražský hrad.

Zlaté královské jablko a žezlo, které jsou dnes nedílnou součástí Českých korunovačních klenotů, vznikly v době mnohem pozdější než Svatováclavská koruna, která v českém korunovačním souboru zaujímá dominantní postavení. Na rozdíl od ní se jablko ani žezlo dlouho nedostalo samostatné pozornosti. A to i přesto, že se jedná o velmi významné a ojedinělé ukázky renesančního zlatnictví. Jejich vznik se datuje do první poloviny 16. století, nejspíš do doby Ferdinanda I., korunovaného roku 1527 českým králem, 1531 římským králem a 1556 císařem.

Böhmische Kronjuwelen

Die Kollektion von Böhmischen Kronjuwelen bilden die Wenzelskrone mit Kappe, Polster und Etui, der Reichsapfel mit Etui, das Zepter mit Etui und das Krönungsgewand.

Die Wenzelskrone

Die Krone des heiligen Wenzels – ein aus dem Gold hohen Feingehalts (21–22 Karat) gefertigtes Kleinod,

geschmückt von Edelsteinen und Perlen, ist in der Krönungskollektion am ältesten. Sie wiegt fast zweieinhalb Kilo, mit dem kleinen Kreuz ist sie 19 cm hoch, im Durchmesser hat sie auch 19 cm und jeder von den vier Teilen des Stirnbands misst 14,5 cm. Zu seiner Krönung im Jahre 1347 ließ sie Karl IV. fertigen, danach widmete er sie dem Landespatron, dem heiligen Wenzel, und hinterließ sie, als eine Staatskrone, zur Krönung späterer Könige Böhmens, seiner Nachfolger am böhmischen Thron. Wahrscheinlich bis zum Ende seines Lebens (1378) ließ er sie jedoch herrichten und mit den seltenen Edelsteinen ergänzen, die es ihm gelang zu erreichen. So entwickelte sich die Krone bis zu ihrer heutigen Gestalt. Mit ihrer Form schließt sie an frühere Kronen der Přemysliden und der französischen Könige.

Sie hat die Form eines Stirnbands von vier Teilen, wovon jeder mit einer großen Lilie gipfelt. Die Teile sind oben mit zwei Bögen verbunden, darauf sind die Verzierungen eines älteren Schmuckes (eines Stirnbands oder eines Bandes) angebracht. Auf dem Gipfel der Krone, wo sich die Bögen kreuzen, ist ein kleines goldenes Kreuzchen mit einer Saphirkamee plaziert, ein mit einer Gravierung geschmückter Edelstein. Auf der Krone sind insgesamt 19 Saphire, 44 Spindelen, 1 Rubelit (bis vor kurzem noch irrtümlich für Rubin gehalten), 30 Smaragde und 20 Perlen.

Nach Befehl von Karl IV. sollte die neue königliche Krone dauerhaft im St. Veitsdom aufbewahrt werden. Aber bereits der erste Nachfolger Karls IV., sein Sohn Wenzel, ließ wahrscheinlich Anfang des 15. Jh. die Kronjuwelen auf die Burg Karlstein bringen, wo sie in den unruhigen Jahren, voll von Streitigkeiten um die Herrschaft im Lande, sicherer aufbewahrt werden sollten. Seit der Zeit wechselte mehrmals der Ort ihres Aufbewahrens, gewöhnlich bei politischen Unruhen, beim Streit um den böhmischen Thron und bei Kriegsgefahren. Das stürmische 17. Jh. brachte ein dramatisches Schicksal auch für die Kronjuwelen. Sie wechselten mehrmals den Ort des Aufbewahrens. Eine kurze Zeit waren sie im Veitsdom, dann im Amt der Landtafel, dann im Altstädter Rathaus untergebracht. In den Zeiten der Bedrohung Prags fanden sie Deckung auch in Budweis. Einen ständigeren Ort bestimmte dafür das Herrschaftsgeschlecht der Habsburger in Wien, wo sie fast bis Ende des 18. Jh. geblieben sind. Wo sie auch immer aufbewahrt wurden, ob auf Karlstein

oder in Wien, immer wurden sie zur Krönung nach Böhmen, auf die Prager Burg gebracht.

Der goldene Reichsapfel und das Zepter, die heutzutage ein fester Teil der böhmischen Kronjuwelen sind, entstanden viel später als die Wenzelskrone, die in dieser Krönungskollektion eine dominante Stellung einnimmt. Im Unterschied zur Krone gelang es weder dem Apfel, noch dem Zepter eine selbständige Aufmerksamkeit zu wecken. Und das auch, obwohl es sich um sehr bedeutende und einzigartige Werke der Goldschmiedekunst der Renaissance handelt. Ihre Entstehung wird in die erste Hälfte des 16. Jh. gelegt, wahrscheinlich in die Zeit Ferdinand I., der 1527 zum böhmischen König und 1531 zum römischen König und Kaiser gekrönt wurde.

Královské jablko

Jablko, zhotovené ze zlata vysoké ryzosti (18 karátů), váží 780 gramů a je vysoké 22 cm. Sestává ze dvou zploštělých polokoulí spojených ozdobným prstencem a završených poměrně velkým křížkem. Na kruhu pod křížem je nápis DOMINE IN VIRTUTE TUA LETABITUR REX ET SUPER SALUTARE TUAM EXULTABIT (Hospodine, z tvé moci raduje se král a z pomoci tvé jásá). V bohaté ornamentální výzdobě jablka dominují drahé kameny a perly, půvabným detailem jsou drobné postavičky šesti sfing, které tvoří podnož kříže. Nápadně se uplatňuje barevný souzvuk zlata, červených spinelů a modrých safírů, místy zdůrazněný pestrými emaily. Plochu obou hemisfér pokrývá nesmírně precizní tepaný reliéf s figurálními výjevy, které se svými tématy váží ke korunovaci. Na horní polokouli jsou scény z historie Davidovy – Pomazání Davida na krále a Zápas Davida s Goliášem, na dolní polokouli výjevy z Geneze, znázorňující Adama klečícího před Stvořitelem, Uvedení Adama do ráje a Stvořitele varujícího Adama a Evu před stromem poznání. Využití těchto ploch pro figurální výzdobu je ojedinělé a naznačuje velký význam, který této insignii její objednavatel přikládal.

Der Reichsapfel

Der Apfel, gefertigt aus dem Gold hohen Feingehalts (18 Karat), wiegt 780 Gramm und ist 22 cm hoch. Er besteht aus zwei verflochtenen Halbkugeln, die mit einem gezierten Ring geschmückt und einem ziemlich großen Kreuz gekrönt sind. Auf dem Ring unter dem Kreuz ist die Aufschrift DOMINE IN VIRTUTE TUA LETABITUR REX ET SUPER SALUTARE TUAM EXULTABIT (Herr, über Deine Macht freut sich der König und über deine Hilfe jubelt er). In reicher ornamentaler Ausschmückung des Apfels dominieren Edelsteine und Perlen, ein graziöses Detail stellen winzige Gestalten von winzigen Sphingen dar, die den Sockel des Kreuzes bilden. Auffällig wirkt hier der Zusammenklang von Gold, roten Spinellen und blauen Saphiren, manchmal von bunten Emails. Die Fläche von beiden Hemisphären deckt ein sehr präzise getriebenes Relief mit figuralen Darstellungen, die sich thematisch zur Krönung beziehen. Auf der oberen Halbkugel sind Szenen aus der Geschichte Davids – die Ölung Davids zum König und der Kampf Davids mit dem Goliath, auf der unteren Halbkugel sind Darstellungen aus dem Buch Genesis, die den vor dem Herrn knienden Adam, die Einführung Adams in das Paradies und den Schöpfer, der Adam vor dem Baum der Erkenntnis warnt, zeigen. Die Nutzung dieser Flächen zur Figuralverzierung ist einzigartig und deutet eine große Bedeutung, die der Besteller auf diese Insignie legte.

Královské žezlo

Žezlo, zhotovené ze zlata téže ryzosti jako jablko, je 67 cm dlouhé a váží 1013 gramů. V souboru Českých korunovačních klenotů nahradilo žezlo z doby Karla IV. Je zdobeno čtyřmi safíry, pěti spinely a šedesáti dvěma perlami. Sestává z několika rozdílně tvarovaných částí spojených prstenci, v místě rukojeti zvýrazněnými řadou perel. Celou plochu všech dílů pokrývá jemně cizelovaný dekor s převládajícím motivem vinných úponků, lístků, květů nebo akantů. Některé partie jsou navíc pokryty pestře barevnými emaily. Výpravná hlavička žezla je vytvořena na způsob jakéhosi květu esovitými stvolky s jemnými akanty, z nichž vyrůstají drahé kameny a perly.

Das Zepter

Das Zepter, das aus dem Gold des gleichen Feingehalts wie der Apfel gefertigt wurde, ist 67 cm lang und wiegt 1013 Gramm. In der Kollektion der böhmischen Kronjuwelen ersetzte es das Zepter aus der Zeit Karl IV. Es ist geschmückt mit vier Saphiren, fünf Spinellen und zweiundsechzig Perlen. Es besteht aus mehreren unterschiedlich geformten Teilen, die mit Ringen verbunden sind und die am Griff mit einer Reihe von Perlen unterstrichen ist. Die ganze Fläche aller Teile bedeckt ein feinziseliertes Dekor mit überwiegendem Motiv von Rebengeranken, Blättern, Blüten oder Akanten. Einige Partien sind dazu bedeckt von buntfarbigen Emails. Der Zepterkopf hat die Form einer Blüte, gebildet von esförmigen Schäften mit feinen Akanten, aus denen edle Steine und Perlen wachsen.

Korunovační plášť

Korunovační plášť, uchovávaný na Pražském hradě, je zhotoven z luxusní hedvábné tkaniny zvané zlatohlav. Vzor látky tvoří hedvábná nit obtočená plochým zlatým drátkem (dracoun). Plášť je polokruhový, bez rukávů, vzadu prodloužený do vlečky. Je 312 cm široký, od krčního výstřihu do konce vlečky 236 cm dlouhý. Po celém obvodu je lemován hermelínem – zimní bílou kožešinou hranostaje – pro svou vzácnost mnohdy považovaným za kožešinu králů. Badatelům se ho podařilo přesněji zařadit do počátku 17. století, nejspíš do doby Ferdinanda II. Korunován byl českým králem roku 1617, a jak psáno, byl prý oděn „ve zlatohlavém plášti“. Posledním králem, který byl v českém korunovačním roucho oděn, byl Ferdinand V. při korunovaci českým králem v roce 1836. Od té doby má korunovační roucho význam pouze historický a uměleckohistorický. Završuje však unikátní řadu panovníckých oděvů a jejich fragmentů, která se na Pražském hradě od 10. století dochovala.

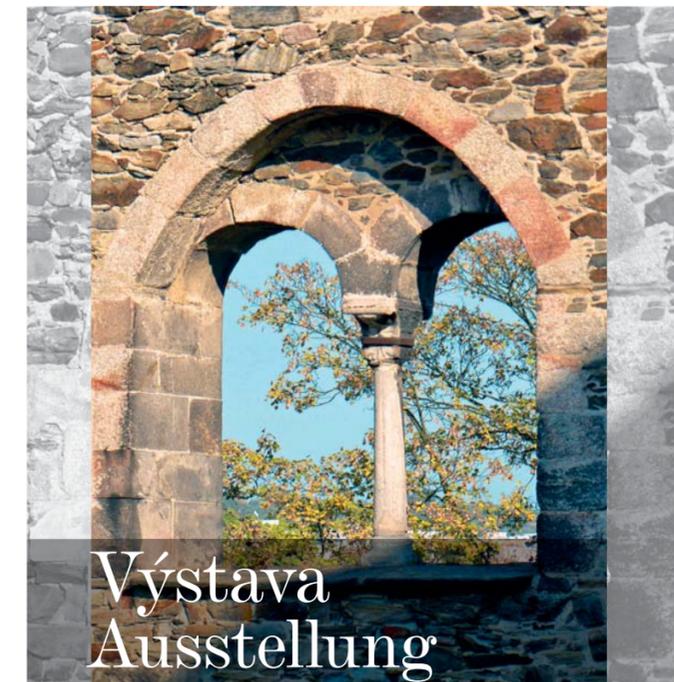
Das Krönungsgewand

Das Krönungsgewand, aufbewahrt auf der Prager Burg, ist aus luxuriösem Seidenstoff, genannt Goldrute, gefertigt. Das Stoffmuster bildet ein Seidenfaden, um den ein flacher Golddraht gewunden ist. Der Mantel ist halbrund, ohne Ärmel, hinten zu einer Schleppe verlängert. Er ist 312 cm breit, vom Halsausschnitt zum Ende der Schleppe 236 cm lang. Am ganzen Umfang entlang mit Hermelin – einem weißen Winterpelz – gesäumt. Für diese Seltenheit wird er oft für das Pelz der Könige gehalten. Den Forschern gelang es, den Mantel in die Zeit von Anfang des 17. Jh. zu datieren, wahrscheinlich in die Zeit Ferdinand II. Dieser wurde 1617 zum böhmischen König gekrönt, und wie geschrieben steht, soll er „mit einem Goldrutenmantel gekleidet worden sein“. Der letzte König, der mit dem böhmischen Krönungsgewand gekleidet war, war Ferdinand V. bei der Krönung zum böhmischen König 1836. Seit der Zeit trägt das Krönungsgewand nur eine historische und kunsthistorische Bedeutung. Es ergänzt so die einmalige Zahl von Herrschergeväanden und derer Fragmenten, die sich seit dem 10. Jh. auf der Prager Burg hielt.

CHEB

700 LET S ČESKÝM KRÁLOVSTVÍM

Výstava Ausstellung

replik českých
korunovačních klenotů

von Repliken Böhmischer
Kronjuwelen